

KELEMEN LAJOS
MŰVÉSZETTÖRTÉNETI
TANULMÁNYOK

KRITERION KÖNYVKIADÓ • BUKAREST 1982

CSOKFALVA ÉS UNITÁRIUS EGYHÁZA MŰLTJÁBÓL

Csokfalva csinos Kis-Küküllő menti székely falu, a régi Marosszék egyik keleti határfaluja volt. Kiesett a forgalomból, s nagy események színhelyévé már ezért sem válhatott. Neve a Csok személy- és családnévből származik. Ebből a családból a közeli udvarhelyszéki Küsmödőn még a XVII. században is éltek családtagok. Nevét helyesen nem hosszú, hanem rövid o-val írjuk.

A falu első említése csak 1567-ből való, amikor a székely 25 dénáros adóösszeírásnál 22 kapuval szerepel. Csokfalva azonban kétségtelenül már századokkal előbb fennállott első reánk maradt írásos említésénél. Hiszen mint leány-egyházközség már századokig odatartozott a szomszédos Szent-istván anyaegyházközséghez. Ennek pedig 1332-től 1337-ig háromszor is ott szerepel a neve a Szentföld fölszabadítására tervezett kereszteshadjárat adózásjegyzékében.

Annyi vagy több adózó kapuja, mint Csockfalvának, Marosszék 125 faluja közül 1567-ben mindössze csak nyolcnak, valamint Marosvásárhely városának volt még. Két évvel később a faluról újra említést találunk. János Zsigmond választott király 1569 nyarán a Habsburg Miksa császártól hozzászegődött Giczy Jánosnak adta a csokfalvi és bedei kincstári részjóságokat, 1569. december 23-án pedig ugyanő Pataki Imrének ad Csockfalván részjóságot. Másfél évtized múlva pedig (1583. május 19.) Borla Dániel és Sára kapnak Báthori Istvántól csokfalvi házukra és ennek tartozékaira új adománylevelet. Innen kezdve a história mindaddig ismét hallgat Csockfalváról, míg 1602. augusztus 16-án a gyászos emlékü zsarnok Basta a többi marosszéki székelységgel a falu férfilakosságát is feleskette Rudolf császár hűségére.

Akkori székely lakói lófők, darabontok és szabadosok voltak. Főrangú székely úr (primor), címeres nemes vagy jobbágy a faluban akkor nem élt. A lófők — az egytelkes kisnemességgel egyenrangú székelyek, kik lovon tettek hadi szolgálatot — Csockfalváról mindössze ötön kerültek ki. Nevük: András hadnagy, Benedekfi Gáspár, Farkas Lukács, Rafai Mihály és Zsigmond hadnagy. Kettőnél közülök a hivatali rang neve vezeték-névvé alakult, s a Hadnagy család Csockfalván ma is él. Darabant (gyalogos) csak három volt: Benedekfi János, Huszár András és Nemes János. Akkor a lófők után következő székely közrend azon tagjait nevezték így, kiket Báthori Zsigmond fejedelem Marosszéken 1591-ben állandó katonasággá szervezett s kiváltságolt. Legtöbben — harmincegyen — a szabadosok voltak. Ezek az 1562-i székely fölkelés után jobbágyságba jutott, de 1601 decemberében Báthori Zsigmond által felszabadított közrendű családok tagjaiból teltek ki. A Székely Oklevéltár alapján csak a családneveiket soroljuk fel. Ezek: Csender, Csibi, Csükez, Faluvégi (4), Fodor, Huszár, Kamonczai, (2), Kedei (2) Kilyén, Kis, Kovács (2), Markos, Nagy, Nigre, Osvát (2), Rafai, Sebestyén, Simon, Sípos, Szántó, Szász, Varga, Vas és Vitalius. Az esküt összesen 39 csokfalvi férfi tette le. Részben közülök aztán Báthori Gábor fejedelem 1608. június 10-én Csockfalváról Balási Istvánt, Benedek Jánost, Huszár Andrást, Kovács Györgyöt, Nemes Andrást és Varga Pétert más közeli székely faluk egyes lakóival

Amit erről a viseletről írtak, az csaknem mind olyan írótól származik, akik meglátták festőiségét, tudtak régiségéről, de Erdély XVI—XVII. századi városi polgári viseletét egészében nem ismerték. Ezért, hogy a torockói viseletnek a mai magyar népviseletektől eltérő vonásait megmagyarázhasák, a lakosság egy részének német eredete alapján stájer és szász hatásokat kerestek benne. De ha az erdélyi viseletek történetét képekből és múzeumi emlékekből láttuk, akkor azt is látjuk, hogy itt, e hegyek közé zárult kis bányavároskában formákban, színekben és elnevezéseiben még a XVII. század ünnepi női viselete él. A vidék elzártsága miatt a torockói bányász népek sokkal kevesebb változásra ösztönző hatásnak volt kitéve, mint a forgalomban kapcsolódott városok lakói. E nép az élete nagy részét a sziklákban, a föld alatt, nehéz munkában töltötte. Ezért volt igazi öröm nála a boldog ünnep, mit pihenve, otthonában és a templomban tölthetett. Ezért ragaszkodott az ezekkel összefüggő, hagyományos ünnepi ruhájához is. Ez és a ruhák szépsége, drágasága megérteti aztán e gyönyörű viselet fönmaradását. De éppen így megőrizte e nép számos ősi vonását egyházi életének is; az ünnepi úrvacsoraosztásnál megnyilvánuló szokások a reformáció első századára emlékeztetnek.

Ez a hely népével együtt egy élő költői álom.

Ha egy ünnepen piacán megállunk, előttünk lebbennek el tiszta fehér templomból a Székelykő díszbe öltözött vadrózsavirágai: a torockói szép leányok. Néhány perc alatt eltűnnek otthonukba, s az idegen azt hiheti, hogy álmódott, midőn a tágas piacon magára marad. A Székelykő ijesztő nagyságban áll előtte, s egy álmában megzavart óriás szigorú tekintete néz le kőarcáról. De ha fölötte a nap fölragyog, s tekintetünk a magasból lejjebb száll az életadó mezőkre, ez a zordonság is mosolyba olvad. És úgy érezzük, hogy ez a kőóriás szerető, féltő édesapa itt. Megértjük, hogy a sziklák miért teremnek mindenütt oly finom virágokat, s a lelkünk megtelik hálával és szeretettel Torockó sziklavirág népe iránt, mely a múlt anyai gyönyörű emlékét megőrizte számunkra is.